

УДК: 323.39 (477.86) “1990/2019”

Doi: 10.55315/graph.2.2021.81-95

Тематична рубрика: історія.

ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

В'ячеслав Яремчук

доктор політичних наук, доцент

*Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України
м. Київ, Україна*

E-Mail: sl_yaremchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1534-1348>

Анотація. На основі використання широкої емпіричної бази, сучасних методологічних підходів у статті аналізуються основні тенденції процесу формування та якісних характеристик політичної еліти Івано-Франківської області упродовж 1990–2019 рр. Здійснена спроба щодо визначення основних груп політичної еліти області, причетних до прийняття стратегічних політичних рішень та їхньої реалізації. Увага приділена різноманітним внутрішнім та зовнішнім чинникам, які у сукупності визначали регіональну специфіку формування та оновлення політичної еліти Івано-Франківщини (включаючи вибори до Верховної Ради України та обласної ради, призначень до органів державної влади), рівень її репрезентативності та легітимності, поширених в її середовищі ідентитетів та ієрархії цінностей, норм політичної поведінки, динаміки та вектору їхніх змін.

Ключові слова: регіональна політична еліта, формування, ідентичності, цінності, політична поведінка, Івано-Франківська область.

FEATURES OF THE PORTRAIT OF THE REGIONAL POLITICAL ELITE OF UKRAINE (ON THE EXAMPLE OF IVANO-FRANKIVSK REGION)

Vyacheslav Yaremchuk

doctor of political sciences, associate professor

*Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

E-Mail: sl_yaremchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1534-1348>

Abstract. Based on the use of a broad empirical base and modern methodological approaches, the article analyzes the main trends in the process of formation and qualitative characteristics of the political elite of Ivano-Frankivsk region during 1990-2019 yy. There is an attempt to define the main groups of the political elite of the region, which were involved in the adoption and implementation of the political decisions and define the trends of modern elite formation in the region (including the formation of the deputy corps in the Verkhovna Rada of Ukraine and the regional council, appointments to public authorities), the procedures and mechanisms involved in the process of forming and renewing the elite. The main factors that contributed to the formation of diverse identities and values of the regional political elite, which together determined certain patterns of its political behavior, are analyzed. Among them are socio-cultural and mental characteristics of society (including the factor of belonging to “historical Galicia”), the state of development of socio-economic relations, the level of integration of the region and its elite into national political processes. The analysis of the axiological characteristics of the leading groups of the region’s political elite (representatives of state power,

deputies, party functionaries, entrepreneurs) gives grounds to assert not only the existence of a consensus in the elite of Ivano-Frankivsk region (“consolidation of the democracy”) about the question of the state independence of Ukraine and liberal freedoms, market relations, focus on the pro-European vector of the country’s development, the formation of civil society, but also proves high motivation and ability by mobilizing for their implementation.

Key words: regional political elite, formation, identities, values, political behavior, Ivano-Frankivsk region.

Вступ. Сучасні трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, втілення адміністративно-територіальної реформи, які вносять істотні корективи у перерозподілі повноважень між центральними та місцевими органами влади, викликають посилену увагу до політичної еліти країни, її здатності консолідувати суспільство навколо ідеї демократичних перетворень, утвердження засад громадянського суспільства, відповіді на ті виклики, що постали перед країною на початку XXI ст. Повною мірою це стосується і політичної еліти на рівні регіонів (областей), її дій щодо гармонізації суспільних відносин, артикуляції та захисту місцевих потреб, а разом з тим і бути активним учасником цивілізаційного розвитку всієї країни. У зв’язку з цим, особливу увагу викликає стан регіональної політичної еліти, зокрема рівень її репрезентативності та легітимації, поширених у її середовищі світоглядних позицій та норм поведінки, динаміки й вектору їхніх змін упродовж останніх трьох десятиліть.

Актуальність дослідження, пов’язаного з аналізом регіональної політичної еліти, яка є об’єктом пізнання низки наук, зокрема політології, політичної соціології, політичної психології, політичної економії, державного управління та ін., є вельми значною, адже вона потрапила до сфери глибокого зацікавлення вітчизняних науковців лише на початку XXI ст. Певною мірою на цьому позначилися загальносвітові тенденції у галузі дослідження проблеми, які наприкінці XX ст. увійшли у стан певного застою, що супроводжувалося втратою інтересу до результатів наукових розвідок, недостатньою увагою до оновлення методології, певної відірваності теоретичних розробок від емпіричної бази [1, с. 281].

Аналіз наукових джерел та літератури. У зв’язку з цим варто відмітити значну роль у розкритті зазначеної теми (зокрема за такими напрямками як формування та трансформація регіональних політичних еліт, політичне лідерство тощо) таких дослідників, як Т. Бевз, В. Ворчакова, М. Головатий, М. Горбатюк, О. Зорич, А. Коваленко, М. Кармазіна, І. Кресіна, А. Круглашов, В. Маркітанов, А. Молибога, В. Пашенко, Є. Перегуда, С. Рибалка, М. Н. Ротар, М. Токар, О. Токовенко, Ю. Шайгородський, А. Ясінська та ін. Результатом їхніх напрацювань стало не лише залучення до наукового обігу значного масиву емпіричного матеріалу, але й визначення оптимальних теоретико-методологічних підходів досліджень, узгодження категоріального апарату. Вагомий внесок у розробку проблеми політичної еліти безпосередньо Івано-Франківської області здійснили С. Адамович, О. Білоус, Б. Гаврилів, І. Доцяк, В. Климончук, С. Кобута, М. Кугутяк, О. Ляшенко, Б. Максимець, В. Марчук, Ю. Мацієвський, М. Мозоль, М. Москалюк, А. Романюк, І. Цепенда, які зосереджували увагу на питаннях формування і ролі регіональної політичної еліти у початковий період державної незалежності України, її партійної структуризації, аналізували хід і наслідки різноманітних виборчих кампаній на терені області. Деякі аспекти функціонування політичної еліти Івано-Франківщини у галузі політичних і соціально-економічних відносин знайшли висвітлення у дисертаційних роботах, зокрема В. Бусленко, Н. Запужляк, Т. Мандриги, М. Стефурака.

Враховуючи те, що проблема політичної еліти Івано-Франківської області, як певної соціальної групи, не була предметом системного дослідження, метою статті є аналіз її функціонування упродовж 1990–2019 рр. (тобто до моменту остаточного завершення адміністративно-територіальної реформи, що вносить істотні корективи та нові сюжети до зазначеної теми), яке ми розглядаємо через призму трансформаційних процесів – багатоаспектних, тривалих у часі перетворень, що охоплювали як комплекс інституційних, так і політико-культурних змін, пов’язаних з формуванням та оновленням політичної еліти, зміною її ідентичностей та цінностей, норм політичної поведінки.

Виклад основних матеріалів дослідження. Базуючись на теоретико-методологічних підходах, зокрема позиційному, репутаційному та десизійному, до регіональної політичної еліти як внутрішньо згуртованої соціальної групи Івано-Франківської області ми включаємо суб'єктів, які володіли необхідними ресурсами (адміністративними, політичними, економічними, інформаційними тощо) й були безпосередньо або опосередковано причетними до прийняття стратегічних рішень для регіону (у політичній та соціально-економічній сферах, кадровій політиці, ухваленні та виконанні бюджету), лобювання його інтересів на загальнонаціональному рівні. Виходячи з місця політичних акторів, у владній ієрархії ми можемо поділити сучасну політичну еліту Івано-Франківської області, до якої, за нашими підрахунками, входить близько 300 осіб (з них майже 200 професійних політиків) на дві умовні групи. До першої з них включаємо еліту, яка безпосередньо керувала політичними процесами регіону: а) народні депутати України, обрані від Івано-Франківщини; б) очільники органів місцевого самоврядування (обласна рада, Івано-Франківська міська рада, керівники депутатських партійних фракцій¹); в) найвищі посадові особи органів державної влади – Івано-Франківської обласної державної адміністрації (ОДА) та її структурних підрозділів; г) керівники обласних організацій провідних політичних партій, які, за статусом, як правило, входили до владних структур. Щодо другої групи, то вона складалася з представників елітних груп, які не мали формального політичного статусу, однак з метою захисту своїх інтересів могли набувати політичної суб'єктності й, користуючись необхідними ресурсами, здійснювати вплив на дії формальної політичної еліти: а) бізнес-еліта; б) ідеологічна та комунікативна еліта, до якої входили діячі науки та культури, головні редактори та власники засобів масової інформації, в) керівники церковних конфесій та громадських організацій, г) лідери організованих злочинних груп (ОЗГ)².

Серед зазначених груп варто виділити бізнес-еліту становище якої, попри ризики ведення підприємницької діяльності, було значно стабільнішим і прогнозованим у порівнянні з політичними діячами, кар'єра яких була залежною від призначень чи обрання, коливання політичної кон'юнктури. З метою посилення своїх позицій у сфері підприємництва представники бізнес-еліти безпосередньо залучалися до владних структур (отримання посади в органах державної влади, депутатського мандата) або ж створювали клієнтальні мережі, до яких входили політики різного рівня. Специфіка впливу бізнес-еліти на політичне життя області полягала у тому, що сформований у підприємницькому середовищі особливий менталітет, стереотипи поведінки вона часто застосовувала у сфері політики, що сприяло поширенню корупції, непотизму, накладаючи відбиток і на систему формування політичної еліти. Значною мірою каталізатором цих процесів стало розгортання в області структур політико-економічних груп, до яких були причетні такі відомі особи, як Р. Ахметов, І. Коломойський, В. Пінчук, В. Медведчук, Ю. Косюк, Д. Фірташ, О. та Г. Герєги, М. Злочевський, Ю. Іванюченко та ін. [2]

Сучасний процес формування політичної еліти Івано-Франківщини відбувався під впливом багатьох чинників, зокрема основних тенденцій трансформації політичної системи, рівня інтегрованості області до політичного простору країни, мережі політичних партій та їхнього політико-ідеологічного спрямування, регіональних соціокультурних особливостей та ін. Зважаючи на незначні ресурси Івано-Франківщини, (площа – 2,3% території країни, населення – 3%, рівень валового регіонального продукту – до 2,4%) область, виходячи з дії «центр-периферійної парадигми», переважно перебувала у ролі об'єкту для впливів з боку провідних політико-економічних груп, які мали достатньо важелів щодо здійснення контролю над регіоном.

Становлення нової політичної еліти області, яке розпочалося напередодні здобуття Україною

¹ Щодо основного масиву депутатів місцевих рад області, то, виходячи з норм законодавства, їхній вплив на політичні процеси не виходив за межі місцевого/локального рівня.

² Активізувавшись на початку 1990-х рр. (інколи маскуючись під послідовників опришків), ця група мала незначні політичні впливи. До початку XXI ст. основна вага ОЗГ була перенесена до легального бізнесу, зокрема, концентруючись навколо головних ринків Івано-Франківська. Найбільш помітними та поодинокими випадками проникнення представників ОЗГ (у якості політиків-бізнесменів) до владних інститутів відбувалися з 2006 р. на рівні Івано-Франківської міської ради (фракція політичної партії «Партія регіонів»). Останній сплеск активності ОЗГ в Івано-Франківській області відбувся у період Революції гідності, коли вони у контакті з силовими структурами організували «тітушок» для боротьби проти місцевого та столичного Євромайданів.

державної незалежності (під час виборів до Верховної Ради УРСР, місцевих рад у 1990 р.), в цілому вкладалося у моделі формування політичної еліти країни, її першого періоду (1990–1994 рр.), які запропонувала низка вітчизняних дослідників (серед них – М. Шульга [3], М. Токар [4] та ін.). У цей період в області в умовах втрати радянсько-партійною владою важелів контролю над політичними процесами, а згодом ліквідації СРСР та проголошенням державної незалежності України, відбулося досить швидко оновлення політичної еліти, до якої вперше широко увійшли як представники контреліти, так і неелітних верств.

Важливо зазначити, що кардинальні зміни у середовищі регіональної політичної еліти Івано-Франківщини у цей час носили трансформаційний характер і стосувалися практично усіх сфер її функціонування. Так, на початку 1990-х рр. гостра політична й економічна криза викликала в області таке болісне явище, як «криза ідентичності», що показувало складний стан суспільства та його еліти. Розвал звиклої системи політичних відносин, норм соціальної поведінки, окрім посилення стану невизначеності, втрати орієнтирів та зміни ієрархії цінностей посилили кризу безпеки, що разом з появою (як захисна реакція) ситуативної та негативної ідентифікації, висунуло на порядок денний пошук нових моделей ідентичностей. Їхньою базою стали панівні свідомісні орієнтири, сформовані під впливом національної та соціальної пам'яті. Особливу роль у цьому процесі відіграв феномен культурної травми (потужного «щеплення від комунізму»), що пов'язувалося зі сталінським терором, руйнацією традиційного способу життя українського народу в політичній, економічній та культурній сферах, ліквідацією місцевої еліти, забороною УГКЦ, денаціоналізацією, що торкнулося усіх соціальних верств і сприяло звільненню від радянських ідеологічних догм і стереотипів. Підтвердженням цього було те, що, спираючись на підтримку суспільства заходами нової політичної еліти, до якої, окрім дисидентів та демократичної опозиції, входили екскомуністи в Івано-Франківській області (одній з перших у країні), у руслі демонтажу ціннісно-світоглядного спадку радянського періоду вже на початку 1990-х рр. було розпочате радикальне позбавлення символіки, топонімів та годонімів комуністичного режиму, а процес декомунізації був завершений до початку XXI ст.

Наслідком впливу цих чинників стало те, що ще до проголошення державної незалежності України на терені Івано-Франківської області серед інших найбільш актуалізованою стала українська етнічна ідентичність, політизація якої вела до заперечення імперсько-радянської ідентичності [5, с. 343]. Виходячи з того, що населення Івано-Франківської області мало розвинуті етнічні уявлення (знання щодо власної культури, традицій, ідеалів та цінностей, місця свого етносу серед інших), усвідомлення своєї належності до всеукраїнського простору, досвід боротьби як за збереження нації від асиміляції, так і за відтворення української держави у першій половині XX ст., це перетворило етнічну ідентичність на провідну в ідентифікаційних матрицях громадян (етнічна «ми-свідомість» підміняла або витісняла інші форми самоідентифікації [6, с. 170]). Виходячи з цього, абсолютна більшість населення, включаючи й місцеву радянсько-партійну номенклатуру, свідомо ідентифікувала себе належними до української нації, суверенної Української держави, яка мала багатовікові державницькі традиції. Свідченням цього була рекордно висока активність громади Івано-Франківщини (95,7 % взяли участь у голосуванні) під час Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. та рівень підтримки Акту проголошення незалежності України: «За» – 98,4 % [7]. До речі, з початком розв'язання у 2014 р. Російською Федерацією проти України «гібридної війни» з боку регіональної політичної еліти (на рівні народних депутатів України, депутатів місцевих рад, державних службовців, партійних лідерів, бізнесменів, очільників ЗМІ та ін.) була виявлена безальтернативна негативна реакція щодо порушення територіальної цілісності країни. Наміри ж агресора поширити на українські терени деструктивні доктрини «слов'янської єдності», «руського мира» розцінювалися як спроби розмивання української етнічної та громадянської ідентичності, руйнування української державності.

Чітко окреслена територія Івано-Франківської області (складова частина «історичної Галичини»), її етнокультурні та ментальні особливості ще у радянський час сприяли зміцненню серед населення стійкої регіональної ідентичності, як належності до «малої батьківщини». Це створювало ґрунт для утвердження серед територіальної громади спільних ціннісних орієнтацій, які були здатними становити тривку основу для консолідації та політичної мобілізації [8, с. 55, 66], що пов'язувалося

з усвідомленням колективних інтересів, мотивацією щодо їхньої реалізації. Об'єднувальною роллю у згаданих процесах відіграла місцева еліта, активність якої у пропаганді регіональних міфів (серед них – «всеукраїнського духовного П'ємонт» [9] та ін.) сприяла як посиленню її легітимації, досягненню/збереженню владних повноважень, так і створювала підстави претендувати на роль одного з головних ретрансляторів української національної ідеї в країні.

На користь останнього свідчило те, що Івано-Франківська область, як належна до «історико-культурного ядра» України, вбачалася сучасними вітчизняними дослідниками, як «найбільш європеїзована» – за історичною традицією, культурно-національним менталітетом, релігійними уподобаннями [8, с. 75]. Серед найбільш актуалізованих з боку регіональної політичної еліти цінностей – справедливість, гідність, свобода (абсолютні), патріотизм, національна гідність, державотворчі прагнення, історична пам'ять, власна мова і культура (національні), права і свободи людини, повага до закону, соціальна відповідальність (громадянські) цілком вкладалися у європейську ліберально-демократичну ціннісну систему (фундаментальні ліберальні права та свободи людини, демократичні принципи державного устрою, правова і соціальна держава тощо)³. Відсутність же розбіжностей серед політичної еліти щодо євроінтеграційного цивілізаційного курсу держави (у цьому разі йшлося й про ідею «повернення до Європи») було пов'язане не лише з історичними традиціями регіону, але й обумовлювалося її конфесійною ідентичністю, належністю більшості населення до УГКЦ, яка орієнтувалася на західні цінності і традиції.

Щодо нової генерації еліти Івано-Франківщини, яка очолила політичні процеси в регіоні на початку 1990-х рр., то вона запропонувала суспільству саме ту систему цінностей, яка була близькою їй самій. Формування ж її параметрів, не зважаючи на значну ідеологічну поляризацію суспільства, опір радянсько-комуністичної номенклатури, складності державотворчого процесу відбувалося в умовах поступового послаблення рівня суспільних антагонізмів, причому заборона КПУ (серпень, 1991) відіграла у цьому незначну роль, адже комуністична ідеологія на Івано-Франківщині ще напередодні проголошення державної незалежності України стрімко втратила своїх прибічників. Провідною ж настановою політичної еліти Івано-Франківщини, яка представляла національно-демократичний табір, була ідея державної незалежності України (включаючи такі складові, як побудова демократичного і гуманного суспільства, народовладдя, добробуту, всебічного розвитку української нації тощо). Варто зазначити, що згадані ціннісні орієнтації політичної еліти (окрім певного осучаснення, зокрема боротьбою з корупцією та ін.) через різні обставини хоча і надалі залишалися базовими, однак їхня суть зазнала значних змін, часто густо перетворюючись на обов'язково-ритуальний атрибут, який не передбачав реального наповнення їхнього змісту. Все більш рішучою була і позиція народжуваної бізнес-еліти, представники якої ще в умовах радянської влади виступали на підтримку ідеї ринкової економіки (свободи підприємницької діяльності, рівності усіх форм власності). Цілком природно, що ці ціннісні орієнтири, які мали антикомуністичне спрямування, включаючи постулати етноцентризму з жорсткою кореляцією етнічної (культурної) і політичної лояльності, панівної ідеології націонал-радикалізму, що передбачало повний розрив з радянським минулим, отримали потужну підтримку з боку населення, яке було внесене до радянської політичної системи одним з останніх у 1940-х рр.

Зазначене давало можливість стверджувати, що вже на початку 1990-х рр. у середовищі політичної еліти Івано-Франківської області була сформована основа макрополітичної моделі ідентичності, яка, попри наявні несуттєві політичні та соціокультурні відмінності, базувалася на визнанні загальнонаціональних цілей і цінностей. Тобто, вже на початковому етапі «демократичного транзиту» політична еліта Івано-Франківщини оминула долю «розколотих» цивілізацій (С. Гантінгтон), що було певною мірою притаманне Україні в цілому [10]. Останньому сприяло те, що вже на початку 1990-х рр. в Івано-Франківській області було досягнуто «консолідації демократії», коли переважна більшість суспільства, політичної еліти сприймали демократію як оптимальну форму правління. Відсутність же впливових соціальних

³ Намір дотримуватися згаданої системи цінностей з боку регіональної політичної еліти Івано-Франківщини був неодноразово підтверджений у різноманітних офіційних документах, наприклад, «Обласній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Івано-Франківській області у 2017–2020 роках», «Статуті територіальної громади міста Івано-Франківська» та ін.

груп, які прагнули до відродження авторитарного режиму або зміни демократичного правління, робило демократичні перетворення незворотними. Після 1991 р. на теренах області не існувало впливових політиків, які б своїми діями вносили сум'яття, перешкождали процесу гуртування українського суспільства навколо державотворчих, демократичних цінностей. Це стосувалося і місцевих структур політичних партій «лівої» орієнтації (з їхніми ідеями «інтернаціоналізму», відновлення «оновленого СРСР»), які не виходили зі статусу маргінальних.

Повною мірою це унаочнювалося формуванням депутатського корпусу області, яке на початковому етапі відбувалося в умовах актуалізації у суспільстві носіїв символічного, соціального та репутаційного капіталів, що і дозволило під час виборів до Верховної Ради УРСР, місцевих рад (1990) увійти до кола регіональної політичної еліти громадським діячам, представникам науки, освіти та культури. Представники цих соціальних груп склали більшість серед народних депутатів України I скликання (1990–1994), обраних від Івано-Франківщини. Серед них – Б. Ребрик (член Української Гельсінської групи), М. Чучук та С. Волковецький (викладачі вищої школи), С. Пушик (письменник), В. Шлемко (театральний діяч) та ін. Представники культури та освіти очолили Івано-Франківську обласну раду (М. Яковина) та міську раду Івано-Франківська (Я. Тайліх). Виборчі ресурси новообраних народних депутатів були значно посилені їхньою активною діяльністю у громадсько-політичному житті, у розбудові структур крайової організації Народного Руху України за перебудову (НРУ), крайового Товариства української мови ім. Тараса Шевченка, обласного товариства «Меморіал імені Василя Стуса». Серед народних депутатів України I скликання лише двоє представляли владні інститути – голова виконавчого комітету обласної ради Д. Захарук (колишній функціонер КПУ, активний діяч НРУ) та другий секретар обласного комітету КПУ Є. Новицький, який став останнім комуністом, обраним до парламенту в одномандатному виборчому окрузі області. Варто зазначити, що серед тринадцяти народних депутатів України I скликання Івано-Франківщини, третину склали представники столиці – відомі громадсько-політичні діячі (включаючи Л. Лук'яненка), працівники науки та культури.

Надалі представники науки, освіти, культури, ЗМІ області зберегли свою незначну присутність лише в органах місцевого самоврядування. Провідним же середовищем формування парламентського представництва Івано-Франківщини стали чинні народні депутати України, представники політико-управлінської еліти, яким наростаючу конкуренцію почали складати великі підприємці, що пояснювалося як концентрацією у них значних фінансових та економічних ресурсів, так і мотивацією – намірами зміцнення конкурентоздатності шляхом представництва і захисту своїх інтересів у владних структурах. Так, вже на наступних виборах до Верховної Ради України у 1994 р. серед 13-ти народних обранців лише четверо (народні депутати України, голова обласної ради, лікар) мали безпосередній зв'язок з областю. Інші – декілька земляків (серед них, Р. Шпек, міністр економіки України), чинні народні депутати України, високопосадовці загальнонаціонального рівня, скористалися виборчим ресурсом області.

Подібні процеси формування регіональної політичної еліти відбувалися і на рівні місцевого самоврядування. Так, соціальний склад депутатів, обраних до місцевих рад області у 1990 р., показував звичні стандарти радянського часу, коли у них отримали представництво основні верстви суспільства – керівники державних установ та виробничих структур, працівники бюджетної сфери, профспілок, робітники, працівники сільського господарства, пенсіонери тощо. Натомість наслідком високого рівня суспільного протистояння, рішучих дій опозиційних національно-демократичних сил стало те, що у багатьох радах області комуністи вперше втратили монополію на владу, їх очолили представники демократичних антикомуністичних сил. В Івано-Франківській обласній раді прибічники НРУ здобули майже 80 % депутатських мандатів (зі 137 депутатів облради лише четверо були керівниками партійно-державних органів), у міській раді обласного центру – 86 % [11]. Обрання депутатами Івано-Франківської облради I скликання (1990–1994) стало поштовхом для подальшої політичної кар'єри, яка продовжилася і на початку XXI ст., для понад 10% її складу. Серед них були народні депутати України, голови та депутати обласної ради, голови районних та міських рад, виконувач обов'язки міністра культури України, голова Івано-Франківської ОДА, керівники районних держадміністрацій (РДА), партійні функціонери.

Виходячи з наших підрахунків, біля 30 %⁴ депутатів були переобрані до обласної ради II скликання (1994–1998). Зважаючи на значну перевагу серед них представників національно-демократичних сил, не стало несподіванки, що орган очолив С. Волковецький, народний депутат України, заступник голови Івано-Франківської крайової ради НРУ. Поряд з цим, місцеві вибори 1994 р. зафіксували нове явище у процесі рекрутування політичної еліти – появу і зміцнення позицій у радах підприємців (керівників акціонерних товариств і фінансових установ, агрофірм, лісгоспів), що було відображенням процесів масової приватизації. Деякі з них уперше очолили районні ради.

Істотні корективи у процес формування політичної еліти Івано-Франківщини внесло становлення в Україні гібридного політичного режиму, що показувало загальну тенденцію «згасання третьої хвилі демократизації», поступової еволюції України до «сірої зони» з обмеженим типом демократії [12]. Це супроводжувалося поширенням явищ неопатримоніалізму, формуванням територіально-ієрархічної системи влади у якій гіперцентралізація Центру поєднувалася з проявами своєрідного місництва у регіонах. За цих умов базовою умовою залучення до влади була не стільки наявність у претендентів відповідної кваліфікації та ресурсів, а особиста лояльність, належність до клієнтельських чи непотичних мереж. Внаслідок цього депутатський корпус рад різних рівнів, а також виконавча гілка державної влади здебільшого формувалися з урахуванням інтересів найбільш впливових політико-економічних груп, що значно обмежувало просування у політику малоконкурентних соціальних верств.

Поширенню цих процесів сприяло і те, що перша хвиля політичної еліти Івано-Франківщини (з національно-демократичного табору) у нових умовах виявилася нездатною (через брак виваженої стратегії, професіоналізму, ресурсів) утримати позиції в регіоні. Свою роль у цьому відіграла і внутрішня криза національних демократів, яка, за визначенням вітчизняних дослідників, була суголосною з процесами, що відбувалися у країнах Центрально-Східної Європи у 1990-х рр.: головна вимога була досягнута – відбулося руйнування старого політичного режиму, реалізовані права і свободи, встановлені демократичні та конституційні відносини, що значним чином знизило активність тих суспільних груп, які мали на меті досягнути зазначені завдання [13, с. 336–337]. Це призвело до того, що, починаючи з середини 1990-х рр., колишню контреліту, дисидентів, національно-демократичні сили в області істотно доповнили (або усунули) ексрадянсько-партійні функціонери, знаменуючи перехід влади від «революційних романтиків» до «номенклатурних прагматиків», формування верхнього прошарку політичної еліти – «партії влади», консолідованого корпоративними інтересами політичного блоку, який складався з прагматично зорієнтованих і деідеологізованих вищих кіл радянської номенклатури, представників державного апарату, провладних політичних партій, керівників найбільш потужних секторів промисловості й сільського господарства, ЗМІ.

Орієнтація ж її представників на цінності «ринкового кодексу», збагачення та нестримного споживацтва та ін. дисонувало з формально артикульованими настановами щодо первинності загальнонаціональних інтересів, дискредитувало на практиці такі поняття, як патріотизм, чесність, моральність політики, верховенство права, суспільно-політична модернізація, громадянське суспільство тощо. Зазначене впливало і на корекцію ціннісних орієнтацій груп політичної еліти, їхню артикуляцію, які були вимушені їх корегувати/змінювати, виходячи зі свого позиціонування у системі владних відносин (через вимогу корпоративної етики, партійної дисципліни тощо). В українських реаліях, як умова дотримання членства у певних спільнотах, це відбувалося у добровільно-примусовому порядку [14, с. 110] і торкалося, у першу чергу, чиновників – керівництва структур ОДА–РДА, територіальних державних управлінь, а також членів партійних депутатських фракцій, обласних партійних функціонерів.

Це посилювалося і тим, що на зламі ХХ–ХХІ ст. серед політичної еліти Івано-Франківської області все відчутніше проглядалася прогресивна тенденція (як внутрішня мотивація) щодо захисту своїх позицій (політичного статусу, місця у владній ієрархії), пролонгації перебування у владі, що провокувало посилення «закритості» політичної еліти, її відмежування від широких мас суспільства. Згадане супроводжувалося і зміною формату формування політичної еліти регіону, тенденцією до її консервації, що відбувалося через прогресивний тип зміни еліт як «репродукція через конверсію»,

4 Підраховано за: Івано-Франківська обласна рада: офіційний вебсайт. Перелік депутатів попередніх скликань. URL: <https://orada.if.ua/>

«репродуктивна циркуляція», коли відбувався формальний, обмежений процес її оновлення.

Останнє досягалося як поширенням відповідних політичних і непотичних мереж (Ю. Мацієвський), обмеженням здійсненню дієвого контролю над діями влади з боку громадянського суспільства, так і створенням бар'єрів щодо проникнення до кола еліти представників неелітних верств населення (відповідна політика при кадрових призначеннях, вплив на виборчий процес). Це змінювало і параметри «консолідації демократії» на ціннісному та поведінковому рівнях (Х. Лінц, А. Степан [15, с. 5–7]), коли інституалізація поведінкових стратегій («правил гри») відбувалася за стандартами «партій влади», що сприяло поширенню рентоорієнтованої поведінки (політичної ренти, тобто використання політичних інститутів для отримання ренти від участі у перерозподілі суспільних ресурсів). Зважаючи на наявну небезпеку її втрати (через відставку чи поразку на виборах), владна еліта прагнула підтримувати стан рівноваги у взаємовідносинах між конкуруючими елітними групами, а також політичним Центром. Це призводило до того, що поведінкові зразки представників регіональної політичної еліти Івано-Франківщини, як і країни в цілому, були доволі прогнозованими, однак залишалися далекими від стандартів розвинутої демократії. У такому разі йдеться про її намір дотримуватися раціональної моделі поведінки, спрямованої на максимізацію корисності, що підтверджувало висновки відомих транзитологів: у перехідному суспільстві «політичні еліти, будучи плюралістичними й змагальними, водночас є глибоко відчуженими від громадян» (Т. Карозерс [16, с. 51]).

Важливо підкреслити, що ці засадничі зміни відбулися і за участі суспільства, адже загострення соціально-економічної ситуації, накопичення проблем у політичній сфері, невиправданих очікувань, окрім «розчарування у демократичних правителях», вело і до прогресуючої «раціоналізації свідомості», поширення соціального цинізму, руйнування засад соціальної довіри, відповідальності за свої вчинки, сприйняття широкими колами суспільства патерналістських відносин, що провокувало як появу нової «цинічної й безпринципної еліти» [17], так і встановлення далеко не кращих стандартів її поведінки («люди засвоюють, що демократія є розв'язання проблеми тиранії, але зовсім не обов'язково будь-яких ще проблем» [18, с. 283]).

Потужний вплив на формування регіональної політичної еліти, її параметри (партійні ідентитети, ціннісні орієнтації, політичну поведінку) здійснювався через провідний політичний інститут області – Івано-Франківську ОДА. Призначення їхніх очільників, враховуючи те, що вони були відповідальними не лише за стан соціально-економічного розвитку (офіційно), але й за результативний контроль (неофіційно) над регіональною політичною елітою, консолідацію її під проводом «партії влади», відбувалися, виходячи з ситуації за наступним алгоритмом: з кола домінантної в регіоні політичної сили, згідно з консенсусом регіональних еліт, або ж призначення нав'язаного кандидата (наприклад, у 2010–2013 рр. представників від «Партії регіонів»). Загалом за період 1992–2019 рр. в Івано-Франківській області відбулося дев'ять призначень голів ОДА, більшості з яких не вдалося утриматися на своїй посаді упродовж всієї каденції. Серед головних критеріїв, які вплинули на їхнє призначення, були особисті знайомства, протекція, належність до певних політико-економічних груп. Якщо перші очільники області призначалися на посади, маючи досвід політичної діяльності, то, починаючи з М. Вишиванюка (1997–2004, 2010–2013), представника аграрної еліти, голови ОДА призначалися з кола бізнес-еліти, топменеджерів великих компаній.

Високий політичний статус, застосування головами ОДА як ретрансляторами настанов президентської вертикалі влади, різноманітних адміністративно-правових методів управління (від заохочення до державного примусу) призводили не лише до формування певних параметрів системи взаємовідносин у середовищі політичної еліти (регіонального політичного режиму), але й впливало на процес рекрутування політичної еліти (кадрові призначення до органів державної влади, адміністративний вплив на виборчий процес), що спонукало її представників до вибору «необхідного» формату ідентичностей, політичної поведінки. Яскраво унаочнювала ситуацію особа найбільш впливового, вже згаданого очільника ОДА М. Вишиванюка. Він характеризувався експертами як «авторитарний керівник часів Кучми», «людина Президента Януковича», вмілий господарник з жорстким стилем управління («він підпорядкований Президентові, всі решта – йому. Звик приймати рішення особисто» [19]). В умовах гібридного політичного режиму голови ОДА поступово перетворювалися на «неформальні центри тяжіння», що супроводжувалося такими явищами, як політична корупція, непотизм, «підтягуванням»

до влади бізнес-партнерів, родичів [20], однак їхня постійна ротація не дозволила набути цьому процесу інституційного характеру.

Значні зміни щодо ідентифікацій, ціннісних орієнтацій відбувалися й у середовищі керівного складу РДА, який формувався головами облдержадміністрацій. Аналіз біографій їхніх очільників дозволив дійти висновку, що найбільш фахово підготовленими до виконання обов'язків був перший склад голів 14-и голів РДА області, призначений у 1992 р. Це були відомі у районах особи, включаючи голів виконавчих комітетів районних рад, керівників підприємств, що забезпечило більшості з них тривалу політичну кар'єру. Надалі ж головним критерієм добору керівників РДА була лояльність до політичного Центру. При цьому рівень їхньої кваліфікації не був визначальним. Через це, у наступному керівниками РДА призначалися переважно партнери по бізнесу, члени політичних мереж. Особливо непослідовним у кадровій роботі, що призвело до розбалансування районної ланки державного управління області, були «революційні» дії Президента України В. Ющенка. Специфіка призначень цього періоду полягала у тому, що на ці посади з політичних мотивів (через декілька років це було і причиною відставки) призначалися за квотним принципом партійні активісти, належні до «помаранчевого блоку», однак які часто не мали необхідної кваліфікації – колишні кочегари, вчителі середньої школи, родичі, партнери по бізнесу тощо [21]. Особливістю кадрової політики, наприклад, голови ОДА О. Гончарука (2014–2019), випускника Івано-Франківського національного технічного університету нафти й газу, було те, що серед призначених ним голів РДА майже чверть була випускниками (або отримала другу освіту) саме у цьому вищому навчальному закладі.

Подібні процеси позначилися і на формуванні складу рад всіх рівнів. Так, всупереч загостренню соціально-економічної ситуації (падіння життєвого рівня населення, поширення безробіття, трудової

Таблиця 1
Партійна ідентифікація голів Івано-Франківської ОДА
та обласної ради (1990–2019 рр.)

№	Президент України	Партійність голови ОДА	Партійність голови обласної ради	Скликання обласної ради
1	Л. Кравчук (1991–1994)	б. п. (Представник Президента України); з 1992 р.	НРУ / Демократична партія України (ДемПУ)	I. 1990–1994
2	Л. Кучма (1994–2005)	ДемПУ		II. 1994–1998
		Аграрна партія України (АПУ)	б. п. (близький до АПУ)	III. 1998–2002
			б. п. (близький до АПУ)	IV. 2002–2006
3	В. Ющенко (2005–2010)	НРУ / Політична партія «Наша Україна»	НРУ	V. 2006–2010
4	В. Янукович (2010–2014)	ПАРТІЯ РЕГІОНІВ	ВО «Свобода»	VI. 2010–2015
5	П. Порошенко (2014–2019)	БПП «СОЛІДАРНІСТЬ»	ВО «Свобода»	VII. 2015–2020

еміграції), що значно радикалізувало суспільство, знижувало рівень легітимності наявної політичної еліти, мандати депутатів отримували не особи, які «дбали про свій округ та своїх виборців», а переважно носії високого соціального статусу – чиновники, бізнесмени, партійні функціонери. Їхня перемога на виборах забезпечувалася потужними виборчими ресурсами, ефективними діями їхніх виборчих штабів [22, с. 12–13]. Саме згадане середовище значною мірою монополізувало право бути обраним до Верховної Ради України (серед них були голова ПрАТ «Івано-Франківськцемент» М. Круць та

ексголова м. Калуша І. Насалик – народні депутати України трьох скликань; голова обласної структури ВО «Батьківщина» Д. Шлемко – народний депутат України чотирьох скликань).

Таку ж еволюцію від інститутів, які представляли «спільні інтереси громад» до структур, що репрезентували групи політичної еліти, були інструментами лобювання їхніх корпоративних чи особистих інтересів, проходили й органи місцевого самоврядування. Наприклад, всупереч значній ротації складу обласної ради (за нашими підрахунками, оновлення депутатів облради II–VII скликань (1994–2020) складало у різний час 70–88 %)⁵, у них завжди залишався «кістяк» з представників адміністративно-управлінського апарату, бізнесменів, керівників підрозділів обласної ради, які й скеровували діяльність органу.

Разом з тим, всупереч місії політико-економічних груп на рівні країни («партії влади») активно впливати на процес елітотворення в Івано-Франківській області, конструювання його заданих параметрів, місцева громада спромоглася виявляти певну автономність, продовжуючи явно чи латентно дотримуватися стійких орієнтацій, що відповідали сталим соціальним уявленням, які формувалися в регіоні упродовж тривалого часу і являли собою складну систему ідеалів і сенсів життя суспільства, ідентичностей і цінностей, що базувалися на культурному спадку й були просякнуті ментальними рисами національного характеру. Це, зокрема, демонстрував склад органів місцевого самоврядування, які неодноразово перебували в опозиції до виконавчої влади. Це, окрім створення конкурентного середовища, сприяло процесам структурування політичної еліти регіону, її оновленню. Цю ситуацію унаочнювала і партійна ідентифікація очільників провідних політичних інститутів області – обласної державної адміністрації та обласної ради (Див.: Таб. 1).

Виходячи з того, що політична еліта області, знаходячись у постійній взаємодії з суспільством, отримувала від нього політичну й електоральну підтримку, вона у своїх діях була вимушена відповідати її очікуванням. Загроза ж інтересам політичної еліти, як і суспільства загалом, неодноразово викликала до життя спротив з боку найбільш радикальних представників політичної еліти Івано-Франківщини, неконвенційні форми політичної поведінки, що супроводжувалися й актами громадянської непокори. Наприклад, це відбувалося під час довгострокової акції «Повстань, Україно!» (2002–2003), Помаранчевої революції (2004–2005), протестів у відповідь на т. зв. «Харківські угоди» (2010), запровадження в країні суперечливого «мовного» законодавства (2012), які з боку політичної еліти Івано-Франківщини розцінювалися як зрада національних інтересів, загроза існуванню суверенної України через що її значна частина, практично, перейшла точку неповернення щодо політичного режиму В. Януковича. Останнє знайшло вияв під час Революції гідності (2013–2014), коли основний масив регіональної політичної еліти (щодо провладної, то вона здебільшого займала позицію пасивного очікування чи самоусунулася від політичних подій) своїми діями сприяв ліквідації влади Президента України В. Януковича, утвердженню курсу України на євроінтеграцію.

Значний, а разом з тим і суперечливий, вплив на формат політичної еліти Івано-Франківщини, його зміну здійснили вже згадані знакові події – Помаранчева революція та Революція гідності. Внаслідок першої з них, попри гостре збурення суспільно-політичної ситуації, у каденцію Президента України В. Ющенка (2005–2010) в області відбулося лише формальне оновлення регіонального політикуму, яке здебільшого зводилося (разом зі зміною партійної ідентифікації) до циркуляції політичних гравців між органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, частково – появи нових (переважно з кола підприємців), що відбувалося під патронатом політичних партій з «помаранчевого табору». Практика отримання у цей час посад чи депутатських мандатів небезпідставно дала привід для обґрунтованого ствердження, що наслідками революції в області скористалися у першу чергу особи, які мали високий соціальний статус, були належними до влади, фінансових потоків [20]. Сама ж влада на Прикарпатті набула «ознак сімейно-кланового підряду» [21] (прикладом цього була поява регіональних політико-економічних груп на чолі з М. Круцем, З. Шкутяком, І Насаликом тощо).

Радикального оновлення політичної еліти Івано-Франківщини не відбулося і після Революції гідності. Так, всупереч заявам лідерів Євромайдану щодо «перезавантаження» системи влади,

⁵ Підраховано за: Івано-Франківська обласна рада: офіційний вебсайт. Перелік депутатів попередніх скликань. URL: <https://orada.if.ua/>

забезпечення приходу нових еліт, рішучу зміну алгоритму взаємин влади й суспільства, ситуація у цій царині здебільшого отримала декоративні зміни, що давало експертам підстави стверджувати про те, що «романтика закінчилася, постмайданівські настрої згасли, а в дію вступили політичні домовленості» [23]. Всупереч власній програмі дій «Жити по-новому», новобраний Президент України П.Порошенко на початку своєї каденції цілковито змінив виконавчу вертикаль влади в області (структури ОДА–РДА), вилучивши з неї активістів Івано-Франківського Євромайдану. На керівні посади були призначені особи, які входили до політичних мереж провладних політичних сил, соратники по бізнесу.

Наслідком згаданих заходів (мобілізації адміністративних ресурсів) стало те, що на позачергових виборах до Верховної Ради України (жовтень, 2014) абсолютну більшість мандатів здобули представники чергових для регіону «партій влади», які знаходилися під «опікою» Президента України та Прем'єр-міністра України (БПП «Солідарність», політична партія «Народний фронт»). На семи мажоритарних округах народними депутатами України стали шестеро висуванців від цих партій (вони балотувалися у статусі народних депутатів України, очільників громадських організацій, тимчасово безробітного), яким не змогли скласти конкуренцію представники інших політичних партій, активісти місцевого Євромайдану.

Аналіз передвиборчих програм новообраних народних депутатів України засвідчив, що вони апелювали до низки ціннісних настанов, які були актуальними як для країни, так і області, зокрема дотримання ідей Євромайдану («Ми не йдемо, щоб ділити владу, а беремо на себе відповідальність за виконання вимог Майдану» [24]), боротьби проти зовнішньої агресії та олігархів, «жити по-новому», «жити вільно», «будувати демократію», сприяти появі політиків «нового типу» тощо [25]. Разом з тим, депутати від БПП «Солідарність» головний наголос робили на своїй безпосередній причетності до «президентської команди» П. Порошенка.

Однак, намір нав'язування Центром, у тому числі під патріотичними гаслами «Армія, Мова, Віра», нового формату групування політичної еліти Івано-Франківщини на тлі рецидивів політичної корупції, непотизму (включаючи формування в області політичної мережі «вінницького клану») дав збій вже під час місцевих виборів 2015 р., коли провідні органи місцевого самоврядування – обласна рада та міська рада Івано-Франківська – і надалі залишилися під впливом політичної еліти, яка входила до політичної партії ВО «Свобода». Доволі ж високий відсоток протестного голосування під час виборів вказував на те, що суспільство виявляло свою незгоду як з діями політичних лідерів, так і з їхньою виборчою пропозицією. Про це свідчив і склад обласної ради VII скликання (2015–2020) сформований головним чином з топменеджерів акціонерних товариств, приватних підприємців, державних службовців, працівників апарату ОДА, нагадуючи, радше, «клуб багатіїв» [26]. Незначна ж присутність серед депутатів представників закладів освіти та охорони здоров'я (переважно директорів навчальних закладів та головних лікарів), аж ніяк не свідчило про дотримання принципів рівності та відкритості у процесі відбору і просування у політику кращих представників суспільства. Щодо новообраної міської ради Івано-Франківська (2015–2020), то отримати мандати у новому скликанні не змогла низка депутатів (працівники освіти, партійні функціонери, пенсіонери), які у попередній час сумлінно захищали інтереси міської громади, були визнаними моральними авторитетами, однак не мали відповідних виборчих ресурсів, які могли б забезпечити їм перемогу на виборах [27]. Натомість серед депутатів помітним сегментом, що показувало «будівельний бум» в обласному центрі, стали керівники великих будівельних компаній.

Це призводило до зниження рівня легітимності регіональної політичної еліти, що і було зафіксовано у 2017 р. в «Обласній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Івано-Франківській області у 2017–2020 роках» (існування значної недовіри між владою і громадянським суспільством, яка виявлялася у відчуженості, а інколи й у радикальному протистоянні, замість солідарної відповідальності за стан місцевого розвитку [28]). Натомість помітний прогрес у цій царині був помічений вже у 2019 р. Так, згідно з всеукраїнським дослідженням «Рейтинг європейської інтеграції», здійсненим Центром «Нова Європа», у якому аналізувався рівень втілення базових європейських цінностей (включаючи такі, як локальна демократія, підзвітність, гендерна рівність, забезпечення прав громадян в соціальній сфері та ін. [29, с. 7–9]) Івано-Франківська область зайняла почесну другу позицію.

Наступні істотні зміни у складі політичної еліти Івано-Франківщини відбулися на початку каденції президента України В. Зеленського у 2019 р. Першим значним кроком у цьому напрямі стали незвичні для України дії, пов'язані не зі зміною керуючого складу державних органів влади регіону, а зосередження на позачергових виборах до Верховної Ради України (липень, 2019), яка президентською командою проводилася під гаслами радикальної зміни формату суспільно-політичних відносин, актуалізації ідеї появи «нових облич» у політиці, що відповідало запиту суспільства, однак мало характер використання маніпулятивних виборчих технологій. Наслідком цієї політики стало те, що область суцільно оновила своє парламентське представництво, яке було монополізоване (9 народних депутатів України з 11) новою для регіону пропрезидентською політичною партією «Слуга народу», створенням в області відповідної регіональної депутатської «монобільшості». Народними обранцями вперше (серед них були і деякі партійні активісти, які втратили зв'язок зі своїми партіями) у переважній більшості стали невідомі широкому загалу особи (серед них – голова міської ради, приватний підприємець, фермер, юрист-консультант, помічник народного депутата України тощо), які здебільшого не були учасниками суспільно-політичного процесу регіону.

Передвиборчі програми претендентів від «Слуги народу» (з їхніми креативними слоганами «Депутат – слуга народу», «Зробимо їх разом!») передусім підкреслювали соціальний статус претендентів, їхню належність до «команди Президента України». Вони мали виразно персоніфікований характер («разом ми втілимо курс Президента Володимира Зеленського») й торкалися широкого кола ціннісних пріоритетів – від запровадження механізму «реального народовладдя та прямої демократії», обмеження олігархічних монополій, притягнення до відповідальності високопосадовців-корупціонерів до розв'язання проблем пересічних громадян «малої батьківщини».

Використання популізму дозволило Президентові України В. Зеленському уникнути загострення ситуації й під час призначень керівників у структурах ОДА–РДА. Передусім, це торкалося призначення голови Івано-Франківської ОДА Д. Шмигала – перший приклад висунення на провідну політичну посаду особи з іншого регіону – Львівської області, який очолював Бурштинську ТЕС (структуру ПАТ «ДТЕК ЗАХІДЕНЕРГО»). Практично у закритому режимі (попри заяви влади щодо появи «нових облич» у політиці, намірів проведення публічних і прозорих конкурсів, онлайн-проєкту LIFT) відбувся і процес призначень голів РДА, який розпочався наприкінці 2019 р. Ними стали переважно колишні функціонери підрозділів ОДА–РДА, призначені за часів президентської каденції П. Порошенка, особи, які тривалий час обіймали керівні посади у державних установах та бізнесі, колишні помічники-консультанти народних депутатів України, що вказувало як на збереження напрацьованих зв'язків з елітою регіону, так і наявними політичними мережами.

Наслідком оновлення складу народних депутатів України, кадрових змін у структурах виконавчої вертикалі влади, що відбувалося упродовж 2019 р., стало те, що на Івано-Франківщині відбулося чергове перегрупування регіональної політичної еліти, зміна партійних ідентитетів провідних політичних акторів області, які відтепер входили до сфери впливу Президента України В. Зеленського, політико-економічних груп (серед них головним чином – І. Коломойського та Р. Ахметова). Водночас іміджеві втрати, які понесла нова влада, пов'язані з суперечливим впровадженням реформ та законодавчими ініціативами, наміри реваншу з боку політичної опозиції вже найближчим часом можуть внести істотні корективи щодо колективного портрета політичної еліти Івано-Франківської області.

Висновки. У результаті проведеного дослідження ми можемо дійти до наступних висновків. Виявлені колективні ідентичності, притаманні регіональній політичній еліті Івано-Франківщини, які були наслідком процесів соціалізації та самоідентифікації, об'єктивно показували засвоєння її представниками соціокультурних зразків, норм і цінностей, які були домінантними як на рівні області, так і країни в цілому. Аналіз базових цінностей обласного політикуму вказує на існування консенсусу в її середовищі, що створювало сприятливі умови для рівноваги й співробітництва усіх гілок влади у регіоні. Серед політичної еліти Івано-Франківщини, починаючи з 1990-х рр., була виявлена спільна позиція щодо перспектив політичного і соціально-економічного розвитку країни, зокрема, розбудови Української держави на демократичних засадах, впровадження соціально-орієнтованої ринкової економіки, підвищення життєвого рівня громадян. Не існувало розбіжностей і щодо зовнішньополітичного курсу

країни – євроінтеграційного процесу, що стало особливо актуальним у 2014 р. після збройної агресії Російської Федерації проти суверенної України, порушення її територіальної цілісності.

Разом з тим, формування нових ідентичностей і цінностей політичної еліти Івано-Франківщини, на які істотний вплив здійснювали процеси рекрутування політичної еліти та її оновлення, продовжує знаходитися у суперечності з реаліями суспільно-політичної практики, зокрема, з такими явищами, як присутність неполітичних форм інтеграції, відокремлення цінностей політичного та громадянського простору українського суспільства. Високий рівень корегування/зміни політичних ідентифікацій та ціннісних орієнтацій, які носили, як правило, ситуативний характер і були викликані переважно зовнішніми впливами, свідчило про те, що формування ієрархії цінностей політичної еліти Івано-Франківської області (включаючи й дотримання їх під час політичної практики) ще перебуває у динамічному стані. Наперекір цьому, регіональна політична еліта, що підтверджувалося її політичною поведінкою, є здатною до консолідації суспільства навколо ідеї демократичних перетворень, утвердження засад громадянського суспільства, соціального діалогу, відповіді на ті виклики, що постали перед країною на початку ХХІ ст.

Список використаної літератури

1. Политическая наука: новые направления / Под ред. Р. Гудина и Х.Д.Клингеманна. Москва: Вече, 1999. 815 с.
2. Маруняк І. Політична карта Івано-Франківської області. ОПОРА. URL: https://www.oporaua.org/article/vybory/parlamentski-vybory/political_map19/19632-politichna-karta-ivano-frankivskoyi-oblasti (дата звернення: 05.07.2021).
3. Шульга М. О. Етапи становлення політичної еліти в Україні в роки незалежності. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2006. № 4. С. 24-37.
4. Токар М. Регіональна політична еліта: тенденції творення. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Політологія. Соціологія. Філософія. 2009. № 13. С. 297–299.
5. Рафальський О. О. Консолідація українського суспільства: етнополітичний вимір. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 400 с.
6. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. 272 с.
7. До 15-ї річниці Всеукраїнського референдуму. Документи з фондів ЦДАВО України. Відомість про результати Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року. URL: http://www.archives.gov.ua/Sections/15r-V_Ref/index.php?11 (дата звернення: 05.07.2021).
8. Нагорна Л. П. Регіональна ідентичність: український контекст. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 405 с.
9. Микитин А. Галицькі міфи. Міф 3: Галичина – український П'ємонт. Zaxid.net. URL: https://zaxid.net/galitski_mif_mif_3_galichina_ukrayinskiy_pyemont_n1044509 (дата звернення: 02.07.2021).
10. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? Полис. 1994. № 1. С. 33–48. URL: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000648/index.shtml> (дата звернення: 07.07.2021).
11. Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=mhDLDgAAQBAJ&pg=PT20&lpg=PT20&dq=%D1%258> (дата звернення: 01.07.2021).
12. Скаанинг С.-Э., Мёллер Й. Третья волна демократизации: что стоит за цифрами. Гефтер. URL: <http://gefter.ru/archive/12674> (дата звернення: 06.07.2021).
13. Політика в особах: Політичне лідерство на постсоціалістичному просторі: національний і регіональний контексти / За заг. ред. Ф. М. Рудича. Київ: Парлам. вид-во, 2008. 400 с.
14. Сліпець П. П. Політичні цінності: теорія і методологія пізнання та реалізації: монографія. Київ: Знання України, 2009. 251 с.
15. Linz J. J., Stepan A. Problems of Democratic Transition and Consolidation Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe. Baltimore e London: The Johns Hopkins University Press, 1996. 504 p.
16. Карозерс Т. Конец парадигмы транзита. Политическая наука: сб. научн. трудов. 2003. № 2. С. 42–65. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/konets-paradigmy-tranzita> (дата звернення: 05.07.2021).

17. Головаха Е. Феномен «аморального большинства» в постсоветском обществе: трансформация массовых представлений о нормах социального поведения в Украине. URL: <https://ecsosman.hse.ru/data/291/985/1219/04golovaha-20-22.pdf> (дата звернення: 06.07.2021).
18. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / пер. з англ. Л. Пантшой. Москва: РОССПЭН, 2002. 368 с.
19. Чужі тут не ходять / О. Львова та ін. ZN,UA. URL: https://zn.ua/ukr/internal/chuzhi_tut_ne_hodyat.html (дата звернення: 05.07.2021).
20. Довбуш О. Політична еліта Прикарпаття - 2. Народжені помаранчевою революцією. Наше місто НАДВІРНА. URL: <https://nashe-misto.at.ua/news/2008-11-14-277> (дата звернення: 02.07.2021).
21. Довбуш О. Політична Еліта Прикарпаття. Частина перша. Народжені в СРСР. Малакава. URL: <http://www.malakava.if.ua/articles/7564> (дата звернення: 02.07.2021).
22. Костюк І. Прикарпатські тіні. Український регіональний вісник. 2001. С. 12–15.
23. Сербин Н. Без публічності та команди: яким запам'ятали голову Івано-Франківської ОДА Олега Гончарука. Місто. URL: <https://mi100.info/2019/08/13/bez-publichnosti-ta-komandy-yakym-zapamyataly-golovu-ivano-frankivskoyi-oda-olega-honcharuka/> (дата звернення: 01.07.2021).
24. Передвиборна програма кандидата в народні депутати України від партії «Блок Петра Порошенка» по одномандатному виборчому округу № 84 Довбенка М. В. Центральна виборча комісія. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/wp407pt001f01=910pf7201=12799.html> (дата звернення: 01.07.2021).
25. Передвиборна програма кандидата в народні депутати України Шевченка О. Л. Центральна виборча комісія. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2014/wp407pt001f01=910pf7201=12795.html> (дата звернення: 02.07.2021).
26. Баран Л. Відомо, хто є найбагатшим і найбіднішим в Івано-Франківській облраді. Galka.if.ua. URL: <https://galka.if.ua/vidomo-hto-ye-naybagatshim-i-naybidnishim-v-ivano-frankivskiy-oblradi/> (дата звернення: 02.07.2021).
27. Соболик Т. Роль особистості у депутатстві. Галицький кореспондент. URL: <http://gk-press.if.ua/rol-osobystosti-u-deputatstvi/> (дата звернення: 03.07.2021).
28. Обласна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства у Івано-Франківській області у 2017–2020 роках. Івано-Франківська обласна державна адміністрація. URL: http://www.if.gov.ua/files/uploads/strategia_gozvitku_gromadsusp%20проект.pdf (дата звернення: 25.06.2021).
29. Євромапа України: рейтинг європейської інтеграції областей. Київ: Центр «Нова Європа», 2019. 60 с. URL: <http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/Euromap-ukr-web.pdf> (дата звернення: 18.06.2021).
30. Івано-Франківська обласна рада. Офіційний веб-сайт. URL: <https://orada.if.ua/> (дата звернення: 17.06.2021).
31. Обласна державна адміністрація. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 10.06.2021).
32. Политическая элита украинских регионов. Ивано-Франковская область. URL: <https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/ukregions/> (дата звернення: 09.06.2021).